

پایداری و استحکام خانواده و عوامل مؤثر بر آن: تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش ملی خانواده

♦ دکتر حسین حیدری^{۱*} ♦ دکتر اسماعیل جهانی دولت‌آباد^۲ ♦ محمدجواد چیت‌ساز^۱ ♦ دکتر مرتضی قلیچ^۲

چکیده:

هدف این مقاله ارزیابی پایداری و استحکام خانواده و شناسایی عوامل مؤثر بر پایداری خانواده است. روش تحقیق، تحلیل ثانویه است که در آن داده‌های طرح «پیمایش ملی خانواده» (۱۳۹۷) تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری شامل متأهلین مراکز شهری (مراکز استانها و یک شهر دیگر از هر استان) و حجم نمونه برابر ۱۴۵۰ نفر بود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای انتخاب شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که خانواده در نمونه مورد بررسی از پایداری نسبی برخوردار است، به طوری که وضعیت ۵ درصد خانواده‌ها ناپایدار، ۳۳ درصد خانواده‌ها متعادل و ۶۲ درصد خانواده‌ها نیز پایدار است. از میان عوامل مؤثر بر پایداری خانواده، متغیرهای صمیمیت با برادر و خواهر با بتای ۰/۳۳۴، بالا بودن پذیرش و احترام اجتماعی شغل با بتای ۰/۲۲۲ و بعد خانوار با بتای ۰/۱۴۹ به ترتیب بیشترین تأثیر را بر پایداری و استحکام خانواده دارند. آموزش تنظیم روابط میان-فردی، آموزش مهارت حل تعارض و کمک به ارتقای وضعیت اقتصادی زوجین و خانواده‌ها و ایجاد زمینه برای رونق اقتصادی می‌تواند سبب بهبود استحکام خانواده شود. برای برقراری ارتباط بیشتر با خانواده‌ها پیشنهاد می‌شود که از ظرفیت فضای مجازی، فناوریهای ارتباطی نوین و شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده شود.

کلیدواژگان: تحلیل ثانویه، پیمایش ملی خانواده، ابعاد و مؤلفه‌های خانواده پایدار، خانواده پایدار و مستحکم

© تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۸/۱۲

© تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۲/۱۰

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

E-mail: heidari@accecr.ac.ir

۲. دانشیار گروه تاریخ و جامعه‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۱. استادیار گروه جامعه‌شناسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی، تهران، ایران.

۳. استادیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی، قزوین، ایران.

مقدمه

خانواده بنیادی‌ترین واحد جامعه و زمینه‌ساز اصلی پیوند اجتماعی افراد جامعه با سایر نهادهای اجتماعی است (حیدری، ۱۴۰۰). در چند دهه گذشته نگرانیها درباره فروپاشی خانواده بیشتر شده است، چرا که خانواده‌ها دیگر وظایف و کارکردهای خود مانند تولیدمثل، آموزش و حفاظت را به درستی انجام نمی‌دهند (اسکولنیک و اسکولنیک^۱، ۲۰۱۱). آمار طلاق به‌عنوان معتبرترین شاخص آشفتگی روابط زناشویی (هالفورد^۲، ۲۰۰۳؛ ترجمه تبریزی و همکاران، ۱۳۸۴) نشان می‌دهد که نسبت ازدواج به طلاق از ۱/۶ در سال ۱۳۹۰ به ۳/۹ در سال ۱۳۹۵ رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۸). براساس «گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی»، تعداد رویدادهای طلاق در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل ۳/۶ درصد افزایش داشته است. بر اساس نتایج این گزارش طول مدت ازدواج بیشتر طلاقهای ثبت شده در سال ۱۳۹۹ بین یک تا پنج سال است؛ میانگین طول مدت ازدواج قبل از اولین طلاق نیز ۱۰ سال است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۹).

هر چند وجود این تغییرات گسترده رانمی‌توان دال بر فروپاشی خانواده در نظر گرفت (داوسون و دنیس^۳، ۲۰۲۰)، ولی تحولات و سرعت فزاینده تغییرات و تأثیر آن بر ساخت و کارکرد خانواده (جهانی‌دولت‌آباد و حیدری، ۲۰۲۳) و درک تأثیر تغییرات اجتماعی بر روابط شخصی و زندگی خانوادگی دغدغه‌ای کلیدی است (کیو^۴، ۲۰۲۲). از نظر گیدنز^۵ (۲۰۱۳) در میان تغییراتی که این روزها در جریان است، اهمیت هیچ کدام به اندازه اتفاقاتی نیست که در زندگی شخصی، روابط جنسی، روابط [میان- فردی]، ازدواج و خانواده در حال وقوع است. در مورد اینکه ما چگونه فکر می‌کنیم و چگونه با دیگران ارتباط برقرار می‌کنیم انقلابی در جریان است. این انقلاب در مناطق و فرهنگهای گوناگون با سرعتهای مختلف و با مقاومت‌های بسیار در حال پیشروی است. با این حال، نمی‌توانیم از چرخش تغییراتی که مستقیماً قلب زندگی عاطفی ما را نشانه رفته است، غفلت کنیم (گیدنز، ۲۰۱۳). انسانها نیازمند احساس نزدیکی و تعهد به یکدیگرند و صمیمیت بزرگ‌ترین وظیفه‌ای است که انسان در بزرگسالی دارد (داوسون و دنیس، ۲۰۲۰). این مسئله به‌قدری ارزشمند است که آبراهام مازلو در سلسله‌مراتب نیازها پس از برآورده شدن نیازهای فیزیولوژیکی، نیازهای اجتماعی (نیاز به صمیمیت و عشق) را از اساسی‌ترین نیازهای انسان عنوان کرده است (کوهن و استرانگ^۶، ۲۰۲۰).

از نظر گیدنز چهار تحول مهم در خانواده حال وقوع است: اول اینکه خانواده نه یک‌واحد اقتصادی بلکه مجموعه‌ای از پیوندهاست که بر اساس ارتباط عاطفی شکل گرفته است. دوم اینکه نقش زن و مرد نسبت

1. Skolnick, A. S. & Skolnick, J. H.
2. Halford
3. Dawson & Dennis
4. Qiu
5. Giddens
6. Cohen & Strong

به گذشته تغییر کرده است. سوم اینکه جوامع ما در زمینه روابط میان دو جنس، مساوات طلب‌تر شده‌اند. چهارم اینکه نگرش نسبت به امور جنسی تغییر کرده است. روابط نزدیک میان اعضای خانواده تحول پیدا کرده و گفتگو و مذاکره روشی منطقی برای تصمیم‌گیری است (گیدنز، ۲۰۰۱؛ ترجمه جلالی‌پور، ۱۳۸۴)، به‌طوری‌که به خلاف گذشته ازدواج بر اساس توافق میان -فردی و روابط عاطفی بین زن و مرد در نقاط گوناگون دنیا در حال گسترش است (گیدنز، ۱۹۹۰؛ ترجمه ثلاثی، ۱۳۹۹). خانواده در صورتی می‌تواند به کارکردهای اصلی خود یعنی جامعه‌پذیری و انتقال فرهنگ بپردازد که دارای محیطی آرام و سرشار از الفت و دوستی باشد. خانواده پرتنش و مضطرب قادر به انجام چنین وظایف مهم و سنگینی نخواهد بود (پرویزی و همکاران، ۱۳۸۸). این آسیب‌ها می‌توانند بر پایداری و استحکام خانواده اثر سوء داشته باشند و عملکرد آن را به چالش بکشند. حال پرسش این است که خانواده پایدار و مستحکم دارای چه ویژگی‌هایی است؟ گلادینگ^۱ (۲۰۱۰) خانواده‌ای را سالم می‌داند که اعضای آن خود را وقف خانواده می‌کنند، قدر یکدیگر را می‌دانند، اوقاتی را با یکدیگر سپری می‌کنند، الگوهای ارتباطی خوبی دارند، عقاید مذهبی قوی دارند، قادرند به روشی مثبت با بحرانها مقابله کنند و وظایف و نقشهای مشخص دارند. بهانداری^۲ (۲۰۲۰) نیز بر نقش همسان همسری در تثبیت خانواده تأکید دارد. حاجیان‌مقدم و همکاران (۱۳۹۴) از نه عامل ایمان، عقاید و ارزشهای اخلاقی، تعاملات مثبت خانوادگی، سلامت جسمی و روحی، شیوه اداره زندگی خانوادگی، رشد فردی، محیط فرهنگی اجتماعی و سیاسی جامعه، رفاه خانواده (تأمین نیازهای اساسی)، خدمات عمومی و ملاحظات بهداشتی جامعه به‌عنوان ویژگیهای خانواده مستحکم نام برده‌اند. قاراخانی (۱۳۹۴) نیز با تأکید بر تحول خانواده، تحول در ساختار خانواده را با تغییرات در ساختار جمعیت، ازدواج و طلاق، تحرک طبقاتی، ساخت قدرت و دگرگونی جنسیتی در خانواده مرتبط می‌داند. علاوه بر این پایداری خانواده منوط به قوام روابط میان اعضای خانواده است. در مقابل عواملی چون مصرف مشروبات الکلی و مواد مخدر (آریا^۳ و همکاران، ۲۰۲۱)، ناسازگاری، نارضایتی از روابط عاطفی و جنسی، رابطه جنسی نامشروع یکی از زوجین (آماتو و راجرز^۴، ۱۹۹۹؛ آماتو و پرویتی^۵، ۲۰۰۳)، اشتغال زنان و میل آنان به استقلال (داگلاس^۶، ۲۰۲۰)، عدم ثبات شغلی، دخالت اطرافیان، نبود مهارت‌های ارتباطی و درگیریهای لفظی و فیزیکی ممکن است باعث تیرگی روابط زناشویی (رزاقی و اسلامی، ۱۳۹۴) و بی‌ثباتی خانواده‌ها شوند. والنتی و شولتز^۷ (۲۰۱۶) به رابطه میان میزان بدهی و افزایش میل به طلاق و نقش بدهکاری به بانکها در فروپاشی خانواده‌ها اشاره کرده‌اند.

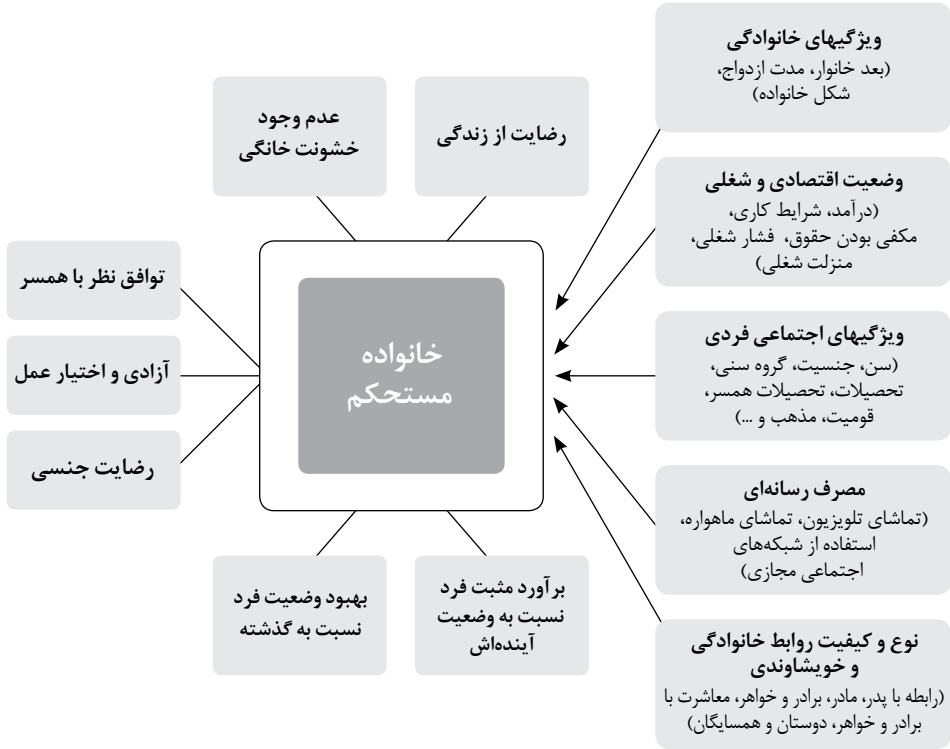
1. Gladding
2. Bhandari
3. Arya
4. Amato & Rogers
5. Previti
6. Douglass
7. Valenti & Schultz

آماتو و همکاران (۲۰۰۷) از سه عامل درآمد پایین و ثابت ماندن دستمزدها به مدت طولانی، میزان تحصیلات و پرستیژ شغلی به‌منزله عوامل مؤثر بر ناپایداری خانواده یاد کرده‌اند.

با فرض پذیرش این تغییرات، دیگر نمی‌توان نظام فکری سنتی را درباره خانواده در حکم مؤلفه‌های پایداری و استحکام خانواده در نظر گرفت و باید الزامات و اقتضائات جدید را در تعریف استحکام خانواده لحاظ کرد. در این پژوهش تأکید اصلی در تعریف سازه پایداری و استحکام خانواده بر روابط میان - فردی در خانواده با در نظر داشتن روندهای جهانی است، بنابراین رضایت از زندگی میان اعضای خانواده (جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۷؛ اشنتلر^۱ و همکاران، ۲۰۱۸؛ اورلانا^۲ و همکاران، ۲۰۲۲؛ لو^۳ و همکاران، ۲۰۲۱)، توافق بین زن و شوهر در امور مختلف (کاستور و چاترجی^۴، ۲۰۱۸؛ جان^۵ و همکاران، ۲۰۱۸؛ ساوث^۶ و همکاران، ۲۰۲۱)، برابری جنسیتی و آزادی و اختیار زن و شوهر (گیدنز، ۲۰۰۰؛ لوماتزی^۷ و همکاران، ۲۰۱۸؛ سولیوان^۸، ۲۰۱۹؛ لیو^۹، ۲۰۲۰؛ الومکی^{۱۰} و همکاران، ۲۰۲۱)، خشونت خانگی (کاردینالی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۸؛ راهبی و همکاران، ۲۰۱۹؛ بارث و جیرانک^{۱۲}، ۲۰۲۳؛ آگبولا و اوجو^{۱۳}، ۲۰۲۲) و رضایت جنسی (اشتولهورفر^{۱۴} و همکاران، ۲۰۱۹؛ مک‌کی^{۱۵} و همکاران، ۲۰۲۲) را می‌توان از مهم‌ترین عناصر پایداری خانواده در نظر گرفت. در کنار این ویژگیها، دو عامل میزان بهبود وضعیت خانواده نسبت به گذشته و برآورد مثبت فرد نسبت به بهبود وضعیت خود در آینده (حیدری، ۱۴۰۰) می‌توانند در پایداری خانواده مؤثر باشند. همچنین این عوامل اگرچه سازنده بنای پایداری و استحکام خانواده‌اند، اما خود تحت تأثیر عوامل متعدد دیگری‌اند که می‌توانند بر استحکام یا ناپایداری خانواده مؤثر باشند. از مهم‌ترین این عوامل می‌توان به مصرف رسانه‌های جمعی مثل تلویزیون و ماهواره و شبکه‌های اجتماعی مجازی، کیفیت رابطه با اعضای خانواده، میزان معاشرت با بستگان، خویشان، دوستان و همکاران (حیدری، ۱۳۹۸)، شرایط شغلی مثل فشار کاری، منزلت اجتماعی شغل (داگلاس، ۲۰۲۰؛ لیندو^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۰)، وضعیت اقتصادی خانوار (آماتو و همکاران، ۲۰۰۷؛ حیدری، ۱۴۰۱)، اشتغال زن

1. Schnettler
2. Orellana
3. Lu
4. Kastor & Chatterjee
5. John
6. South
7. Lomazzi
8. Sullivan
9. Liu
10. Elomäki
11. Cardinali
12. Barth & Jiranek
13. Agboola & Ojo
14. Štulhofer
15. McKay
16. Lindo

در بیرون از منزل، تحصیلات، تحصیلات همسر، سن و بعد خانوار اشاره کرد. با توجه مباحث فوق مدل مفهومی را می‌توان در شکل شماره ۱ صورت‌بندی کرد.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

با توجه به مطالب پیش گفته، در این پژوهش تلاش شده است به این پرسش پاسخ داده شود که پایداری خانواده ایرانی تا چه میزان است و متغیرهای ویژگیهای اجتماعی فردی، ویژگیهای خانوادگی، نوع و کیفیت روابط خانوادگی و خویشاوندی، مصرف رسانه‌ای، وضعیت اقتصادی و شرایط شغلی چه رابطه‌ای با پایداری خانواده دارند؟

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش تحلیل ثانویه است. تجزیه و تحلیل داده‌های ثانویه به معنای استفاده از شواهدی (معمولاً کمی) است که شخص دیگری گردآوری کرده است (مک‌اینز^۱، ۲۰۱۶). آلستون و بولز^۲

1. Mac Innes
2. Alston & Bowles

(۲۰۰۳) فرایند استفاده از داده‌ها و نتایج پژوهشهای دیگر به‌منظور پاسخگویی به سؤالات پژوهشی دیگر و اثبات یک مسئله دیگر را تحلیل ثانویه تعریف کرده‌اند. این منابع می‌توانند داده‌ها و نتایج یک مطالعه اکتشافی، توصیفی و یا تبیینی باشند (حیدری و همکاران، ۱۴۰۰).

داده‌های این پژوهش از داده‌های طرح ملی پیمایش خانواده استخراج شده‌اند. این پیمایش در سال ۱۳۹۸ اجرا شده است. جامعه آماری طرح پیمایش ملی خانواده «افراد بالای ۱۵ سال خانوارهای ساکن در مناطق شهری کشور» بوده است. نمونه‌ها از مراکز استانی (۳۱ استان) و یک شهر دیگر از هر استان باروش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای انتخاب شده‌اند. حجم نمونه برابر با ۵۰۰۴ نفر است که «متناسب با تعداد خانوار سال ۱۳۹۵» توزیع شده است (جهاد دانشگاهی واحد البرز، ۱۳۹۷). در این پژوهش داده‌های افراد متأهل دارای فرزند (۱۴۵۰ نفر) مورد تحلیل قرار گرفته است. برخی از مشخصات حجم نمونه در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مشخصات پاسخگویان

درصد	درصد	فراوانی		
۵۳/۶	۵۳/۶	۷۷۶	زن	جنسیت
۱۰۰/۰	۴۶/۴	۶۷۲	مرد	
	۱۰۰/۰	۱۴۴۸	کل	
۸/۸	۸/۸	۱۲۷	۱۵-۲۹ سال	سن
۵۶/۱	۵۶/۳	۸۱۵	۳۰-۴۹ سال	
۱۰۰/۰	۳۴/۹	۵۰۵	۵۰ سال و بالاتر	
	۱۰۰/۰	۱۴۴۷	کل	
۳۶/۵	۳۶/۵	۵۲۹	شاغل	شغل
۴۶/۸	۱۰/۳	۱۴۹	بیکار	
۸۸/۷	۴۱/۹	۶۰۷	خانه‌دار	
۱۰۰/۰	۱۱/۳	۱۶۳	بازنشسته	
	۱۰۰/۰	۱۴۴۸	کل	

جدول ۱. (ادامه)

فراوانی	درصد	درصد تجمعی
بیسواد	۱۰۰	۹/۶
دیپلم و زیردیپلم	۹۸۱	۶۷/۷
تحصیلات عالی	۳۶۵	۲۵/۲
تحصیلات حوزوی	۲	۰/۱
کل	۱۴۴۸	۱۰۰/۰
خانواده هسته‌ای	۱۳۳۴	۹۲/۳
خانواده گسترده	۱۱۱	۷/۷
کل	۱۴۴۵	۱۰۰/۰

سازه پایداری و استحکام خانواده در این پژوهش با هفت مؤلفه رضایت از زندگی، رضایت جنسی، اختیار عمل و آزادی، توافق نظر زوجین در امور مختلف، خشونت خانگی (به عبارت بهتر عدم وجود خشونت خانگی)، وضعیت فرد نسبت به گذشته و برآورد فرد نسبت به وضعیت آینده‌اش تعریف شده است. تمام این ابعاد به جز رضایت جنسی که به صورت دو وجهی (بله و خیر) سنجش شده، بقیه مؤلفه‌ها در سطح فاصله‌ای و در قالب طیف لیکرت سنجش شده است. برای بررسی روایی از روایی صوری و برای تأمین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ پایداری و استحکام خانواده برابر ۰/۷۹۳ است. ضرایب ابعاد و مؤلفه‌های پایداری و استحکام خانواده در جدول شماره ۲ آمده است.

جدول ۲. ابعاد و مؤلفه‌های سازه خانواده و میزان ضرایب آلفای آنها

ابعاد	گویه	ضریب آلفا
رضایت از زندگی	• رضایت از همسر	۰/۶۵۱
	• رضایت از فرزندان	
	• رضایت از خانواده پدری	
	• رضایت از خانواده همسر	
	• رضایت از وضعیت مالی	

جدول ۲. (ادامه)

ضریب آلفا	گویه	ابعاد
-	• آیا از رابطه جنسی با همسرتان راضی هستید؟	رضایت جنسی
۰/۹۰۵	• رفتن به منزل والدین • خرج کردن برای والدین • شرکت تنها در مهمانیهای خانوادگی • اشتغال • ادامه تحصیل • رفتن به منزل دوستان • بیرون رفتن با دوستان به‌طور مجردی • بازگشت به منزل دیرتر از زمان همیشگی • مسافرت خارج از شهر به تنهایی	اختیار عمل و آزادی
۰/۹۴۲	• اختلاف نظر در مورد گذران وقت با هم • اختلاف نظر در مورد نحوه تربیت فرزندان • اختلاف نظر در مورد حضور به موقع در منزل • اختلاف نظر در مورد معاشرت با خانواده شما • اختلاف نظر در مورد خرید لوازم منزل • اختلاف نظر در مورد مسائل جنسی • اختلاف نظر در مورد معاشرت با خانواده همسران • اختلاف نظر در مورد مسائل دینی • اختلاف نظر در مورد خرید لباس	اختلاف نظر در امور مختلف
۰/۷۶۲	• شک و تردید • فریاد زدن • کنترل مداوم • بی‌توجهی • تهدید به ارتباط جنسی با فرد دیگر	خشونت خانگی (۰/۹۲۰) خشونت روانی

جدول ۲. (ادامه)

ابعاد	گویه	ضریب آلفا
(ادامه) خشونت خانگی (۰/۹۲۰)	خشونت فیزیکی	۰/۸۴۱
	خشونت جنسی	۰/۸۱۷
	خشونت اقتصادی	۰/۶۳۶
	خشونت کلامی	۰/۹۰۲
وضعیت و رابطه حال فرد نسبت به گذشته	وضعیت اقتصادی	۰/۷۴۳
	رابطه با همسر	
	رابطه با خانواده همسر	
	رابطه با خانواده خود	
	رابطه با فرزندان	
برآورد فرد از روابط و وضعیت آینده‌اش	وضعیت اقتصادی	۰/۸۱۹
	رابطه با همسر	
	رابطه با خانواده همسر	
	رابطه با خانواده خود	
	رابطه با فرزندان	

یافته‌های پژوهش

جدول ۳. وضعیت پایداری و استحکام خانواده

فرآوانی	درصد معتبر	حداکثر	حداقل	میانگین	انحراف معیار
ناپایدار	۷۴	۵/۱			
متعادل	۴۸۳	۳۳/۳	۳۶	۲۹/۱۸	۳/۲۱
پایدار	۸۹۴	۶۱/۶			
کل	۱۴۵۱	۱۰۰/۰			

بر اساس یافته‌های پژوهش، پایداری و استحکام خانواده ۵/۱ درصد ناپایدار، ۳۳/۳ درصد متعادل و ۶۱/۶ درصد پایدار است. میانگین پایداری و استحکام خانواده پاسخگویان ۲۹/۱۸ است.

جدول ۴. آزمون رابطه گروه سنی و پایداری و استحکام خانواده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
۱۲۷	۲۹/۰۱۵۷	۳/۱۷۹۷۶	۰/۲۸۲۱۶
۸۱۵	۲۹/۲۵۲۸	۳/۱۷۵۴۵	۰/۱۱۱۲۳
۵۰۶	۲۹/۱۲۰۶	۳/۲۹۷۰۶	۰/۱۴۶۵۷
۱۴۴۸	۲۹/۱۸۵۸	۳/۲۱۷۶۳	۰/۰۸۴۵۶
آزمون تحلیل واریانس	df: ۲	F: ۰/۴۵۸	Sig: ۰/۶۳۳

بررسی میانگین پایداری و استحکام خانواده بر اساس گروههای سنی نشان می‌دهد که میانگین پایداری خانواده افراد میانسال بالاتر از گروههای سنی جوان و بزرگسال است. با این وجود این اختلاف از نظر آماری معنادار نیست.

جدول ۵. رابطه تحصیلات و پایداری و استحکام خانواده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
۱۳۳	۲۸/۱۰۵۳	۳/۶۳۵۴۰	۰/۳۱۵۲۳
۹۹۲	۲۸/۹۸۴۹	۳/۲۱۱۷۹	۰/۱۰۱۹۷
۳۲۲	۳۰/۲۳۶۰	۲/۷۷۱۷۲	۰/۱۵۴۴۶
۱۴۴۷	۲۹/۱۸۲۴	۳/۲۱۹۰۵	۰/۰۸۴۶۲
آزمون تحلیل واریانس	df: ۲	F: ۱۹/۷۶۳	Sig: ۰/۰۰۰
آزمون لون	df: ۲	F: ۲۶/۱۳۰	Sig: ۰/۰۰۰

میانگین ارزیابی پایداری و استحکام خانواده افرادی که همسرشان دارای تحصیلات عالی‌اند بالاتر از سایر افراد است. میانگین ارزیابی پایداری و استحکام خانواده افرادی که همسرشان دارای تحصیلات دانشگاهی است، برابر با $30/23$ ، افرادی که همسرشان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر است، برابر با $28/98$ و افرادی که همسرشان بیسواد است، برابر با $28/10$ است. اختلاف میانگین حداقل دو گروه از جامعه آماری معنادار است.

جدول ۶. رابطه تحصیلات و پایداری و استحکام خانواده

۹۵ درصد فاصله اطمینان		خطای استاندارد	اختلاف میانگین	(I) تحصیلات پاسخگو	
حد پایین	حد پایین				
-۰/۴۰۲۳	-۲/۲۰۷۲	۰/۳۳۱۳۶	-۱/۳۰۴۷۱*	● دیپلم و زیر دیپلم	بیسواد
-۱/۴۹۲۴	-۳/۳۸۲۶	۰/۳۵۶۱۹	-۲/۴۳۷۴۹*	● تحصیلات عالی	
۱/۴۹۲۴	۰/۴۰۲۳	۰/۳۳۱۳۶	۱/۳۰۴۷۱*	● بیسواد	دیپلم و زیر دیپلم
-۰/۶۹۵۵	-۱/۵۷۰۰	۰/۱۹۳۳۴	-۱/۱۳۲۷۸*	● تحصیلات عالی	
۳/۳۸۲۶	۱/۴۹۲۴	۰/۳۵۶۱۹	۲/۴۳۷۴۹*	● بیسواد	تحصیلات عالی
۱/۵۷۰۰	۰/۶۹۵۵	۰/۱۹۳۳۴	۱/۱۳۲۷۸*	● دیپلم و زیر دیپلم	

نتایج آزمون سی‌دانت^۱ نشان می‌دهد که اختلاف میانگین پایداری و استحکام خانواده افراد دارای تحصیلات بالاتر با سایر گروه‌ها معنادار است.

جدول ۷. رابطه میزان تحصیلات همسر و پایداری و استحکام خانواده

۹۵ درصد فاصله اطمینان		خطای استاندارد	انحراف معیار	میانگین	تعداد	
حد پایین	حد پایین					
۲۸/۷۲۸۸	۲۸/۴۸۱۷	۰/۳۱۵۲۳	۳/۶۳۵۴۰	۲۸/۱۰۵۳	۱۳۳	بیسواد
۲۹/۱۸۵۰	۲۸/۷۸۴۸	۰/۱۰۱۹۷	۳/۲۱۱۷۹	۲۸/۹۸۴۹	۹۹۲	دیپلم و زیر دیپلم
۳۰/۵۳۹۹	۹۳۲۱۲۹	۰/۱۵۴۴۶	۲/۷۷۱۷۲	۳۰/۲۳۶۰	۳۲۲	تحصیلات عالی
۲۹/۳۴۸۴	۲۹/۰۱۶۴	۰/۰۸۴۶۲	۳/۲۱۹۰۵	۲۹/۱۸۲۴	۱۴۴۷	کل
						آزمون تحلیل واریانس
						Sig: ۰/۰۰۰ F: ۲۵/۵۳۶ df: ۲
						آزمون لون
						Sig: ۰/۰۰۰ F: ۲۵/۹۴۴ df: ۲

1. Dunnette's C

براساس یافته‌ها میانگین پایداری و استحکام خانواده افرادی که همسرشان دارای تحصیلات عالی است، بالاتر از سایر افراد است. میانگین پایداری و استحکام خانواده افرادی که همسرشان دارای تحصیلات دانشگاهی است برابر با $30/23$ ، افرادی که همسرشان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر است، برابر با $28/98$ و افرادی که همسرشان بیسواد است، برابر با $28/10$ است.

جدول ۸. رابطه میزان تحصیلات همسر و پایداری و استحکام خانواده

۹۵ درصد فاصله اطمینان		خطای استاندارد	اختلاف میانگین	(I) تحصیلات همسر پاسخگو	
حد پایین	حد پایین				
-۰/۰۹۵۰	-۱/۶۶۴۲	۰/۳۳۱۳۱	-۰/۸۷۹۶۲*	• دیپلم و زیر دیپلم	بیسواد
-۱/۲۹۹۷	-۲/۹۶۱۸	۰/۳۵۱۰۴	-۲/۱۳۰۷۶*	• تحصیلات عالی	
۱/۶۶۴۲	۰/۰۹۵۰	۰/۳۳۱۳۱	۰/۸۷۹۶۲*	• بیسواد	دیپلم و زیر دیپلم
-۰/۸۱۵۷	-۱/۶۸۶۵	۰/۱۸۵۰۹	-۱/۲۵۱۱۵*	• تحصیلات عالی	
۲/۹۶۱۸	۱/۲۹۹۷	۰/۳۵۱۰۴	۲/۱۳۰۷۶*	• بیسواد	تحصیلات عالی
۱/۶۸۶۵	۰/۸۱۵۷	۰/۱۸۵۰۹	۱/۲۵۱۱۵*	• دیپلم و زیر دیپلم	

نتایج آزمون سی‌دانت نشان می‌دهد که اختلاف میانگین پایداری و استحکام خانواده افراد دارای همسر بیسواد با افراد دارای تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم و افراد دارای تحصیلات دانشگاهی دارای تفاوت معنادار است. اختلاف میانگین افراد دارای همسر با تحصیلات دیپلم و زیر دیپلم با افراد دارای همسر بیسواد و افرادی که همسرشان دارای تحصیلات دانشگاهی است تفاوت معنادار دارد. اختلاف میانگین افراد دارای همسر با تحصیلات دانشگاهی با افراد دارای همسر بیسواد و افرادی که همسرشان دیپلم و زیر دیپلم است تفاوت معنادار دارد. اختلاف میانگین افرادی که همسرشان دارای تحصیلات حوزوی است با هیچ‌یک از گروه‌های دیگر تفاوت معنادار ندارد.

جدول ۹. رابطه مدت ازدواج و پایداری و استحکام خانواده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد	
۱۰۱	۲۹/۶۱۳۹	۳/۳۸۸۱۳	۰/۳۳۷۱۳	زیر ۵ سال
۲۲۷	۲۹/۲۹۵۲	۲/۸۸۸۲۰	۰/۱۹۱۷۰	۶ تا ۱۰ سال
۴۱۹	۲۹/۴۲۴۸	۳/۱۱۲۸۶	۰/۱۵۲۰۷	۱۱ تا ۲۰ سال
۶۹۷	۲۸/۹۴۵۵	۳/۳۴۷۶۵	۰/۱۲۶۸۰	بالاتر از ۲۰ سال
۱۴۴۴	۲۹/۱۸۶۳	۳/۲۲۰۷۸	۰/۰۸۴۷۶	کل
df: ۳	F: ۲۸/۴۷۱	Sig: ۰/۰۵۶		آزمون تحلیل واریانس

میانگین ارزیابی پایداری و استحکام خانواده افراد دارای سابقه پنج سال و پایین‌تر برابر ۲۹/۶، شش تا ده سال برابر ۲۹/۲۹، یازده تا بیست سال برابر ۲۹/۴۲ و بالاتر از بیست سال برابر با ۲۸/۹۴ است. اختلاف میانگین گروه‌های مورد بررسی از نظر آماری معنادار نیست.

جدول ۱۰. رابطه بعد خانوار و پایداری و استحکام خانواده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
۱۸۰	۲۹/۰۰۵۶	۳/۴۴۰۶۳	۰/۲۵۶۴۵
۴۸۲	۲۹/۳۷۹۷	۳/۲۶۷۵۳	۰/۱۴۸۸۳
۵۲۶	۲۹/۳۰۴۲	۳/۱۲۰۸۵	۰/۱۳۶۰۸
۲۵۹	۲۸/۶۸۳۴	۳/۱۰۱۶۶	۰/۱۹۲۷۳
۱۴۴۷	۲۹/۱۸۱۱	۳/۲۱۵۰۴	۰/۰۸۴۵۲
df: ۳	F: ۳۲/۲۲۶	Sig: ۰/۰۲۵	آزمون تحلیل واریانس
df: ۳	F: ۳/۰۶۱	Sig: ۰/۰۰۰	آزمون لون

میانگین ارزیابی پایداری و استحکام خانواده افراد دارای خانواده‌های سه نفری بیشترین مقدار و میانگین ارزیابی پایداری و استحکام خانواده خانواده‌های ۵ نفری و بیشتر کمترین مقدار است. اختلاف میانگین حداقل دو گروه از جامعه آماری معنادار است. مقدار آماره لون فرض همگنی واریانسها را رد می‌کند.

جدول ۱۱. رابطه بعد خانوار و پایداری و استحکام خانواده

۹۵ درصد فاصله اطمینان		خطای استاندارد	اختلاف میانگین	بعد خانوار
حد پایین	حد پایین			
۰/۳۹۳۷	-۱/۱۴۱۹	۰/۲۹۶۵۱	-۰/۳۷۴۱۱	۳ نفری
۰/۴۵۳۲	-۱/۰۵۰۵	۰/۲۹۰۳۲	-۰/۲۹۸۶۳	۴ نفری
۱/۱۵۳۲	-۰/۵۰۸۹	۰/۳۲۰۸۰	۰/۳۲۲۱۶	۵ نفری و بیشتر
۱/۱۴۱۹	-۰/۳۹۳۷	۰/۲۹۶۵۱	۰/۳۷۴۱۱	۲ نفری
۰/۵۹۵۳	-۰/۴۴۴۳	۰/۲۰۱۶۶	۰/۰۷۵۴۹	۴ نفری
۱/۳۲۵۲	۰/۰۶۷۳	۰/۲۴۳۵۱	۰/۶۹۶۲۷*	۵ نفری و بیشتر
۱/۰۵۰۵	-۰/۴۵۳۲	۰/۲۹۰۳۲	۰/۲۹۸۶۳	۲ نفری
۰/۴۴۴۳	-۰/۵۹۵۳	۰/۲۰۱۶۶	-۰/۰۷۵۴۹	۳ نفری
۱/۲۳۰۲	۰/۰۱۱۴	۰/۲۳۵۹۲	۰/۶۲۰۷۸*	۵ نفری و بیشتر

جدول ۱۱. (ادامه)

۹۵ درصد فاصله اطمینان		خطای استاندارد	اختلاف میانگین	بعد خانوار
حد پایین	حد پایین			
۰/۵۰۸۹	-۱/۱۵۳۲	۰/۳۲۰۸۰	-۰/۳۲۲۱۶	۲ نفری
-۰/۰۶۷۳	-۱/۳۲۵۲	۰/۲۴۳۵۱	-۰/۶۹۶۲۷*	۳ نفری
-۰/۰۱۱۴	-۱/۲۳۰۲	۰/۲۳۵۹۲	-۰/۶۲۰۷۸*	۴ نفری

نتایج آزمون سی‌دانت نشان می‌دهد که اختلاف میانگین پایداری و استحکام خانواده افراد دارای بعد خانوار سه نفر با پنج نفر، چهار نفر با پنج نفر و پنج نفر با سه و چهار نفر تفاوت معنادار دارد.

جدول ۱۲. میانگین پایداری و استحکام خانواده بر حسب شکل خانواده

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای استاندارد
۱۳۳۵	۲۹/۱۹۱۸	۳/۲۴۱۰۵	۰/۰۸۸۷۰
۱۱۱	۲۹/۱۵۳۲	۲/۹۰۸۲۹	۰/۲۷۶۰۴
df: ۱۴۴۴	F: ۱/۱۱۴	Sig: ۰/۹۰۳	

میانگین پایداری و استحکام خانواده پاسخگویان با خانواده هسته‌ای برابر با ۲۹/۱۹ و پایداری و استحکام خانواده پاسخگویان با خانواده گسترده برابر با ۲۹/۱۵ است. با این وجود میان دو گروه از نظر آماری تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول ۱۳. رابطه مصرف رسانه‌ای و پایداری و استحکام خانواده

تعداد	سطح معناداری	ضریب پیرسون
۱۴۲۱	۰/۷۸۵	-۰/۰۰۷
۱۲۹۸	۰/۳۶۶	-۰/۰۲۵
۱۴۴۷	۰/۰۰۰	-۰/۱۱۱**
۷۰۸	۰/۰۶۲	-۰/۰۷۰

رابطه میزان استفاده از تلویزیون، شبکه‌های ماهواره‌ای و شبکه‌های اجتماعی مجازی با استحکام خانواده معنادار ($Sig > ۰/۰۵$) نیست، ولی عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه معنادار با پایداری و استحکام خانواده ($Sig < ۰/۰۵$) دارد. ضریب پیرسون ($r = -۰/۱۱۱$) نشان می‌دهد این رابطه معکوس و از نظر شدت ضعیف است.

جدول ۱۴. رابطه میزان صمیمیت با والدین، خواهر و برادر با پایداری خانواده

تعداد	سطح معناداری	ضریب پیرسون
۶۴۷	۰/۰۰۰	۰/۱۹۱**
۸۹۹	۰/۰۰۰	۰/۱۲۱**
۱۴۵۰	۰/۰۰۰	۰/۲۰۱**

میزان رابطه و صمیمیت با پدر و مادر و خواهر و برادر معنادار ($\text{Sig} > ۰/۰۵$) است. نوع رابطه مثبت و مستقیم است. میزان ضریب پیرسون رابطه با خواهر و برادر ($r = ۰/۲۰۱$) بیشتر از پدر ($r = ۰/۱۹۱$) و مادر ($r = ۰/۱۲۱$) است.

جدول ۱۵. رابطه میزان معاشرت و رفت و آمد با پایداری و استحکام خانواده

تعداد	سطح معناداری	ضریب پیرسون
۱۴۳۸	۰/۰۰۰	۰/۱۶۲**
۱۴۵۱	۰/۰۰۰	۰/۱۳۹**
۱۴۵۱	۰/۰۰۱	۰/۰۹۱**

بر اساس یافته‌های پژوهش رابطه پایداری و استحکام خانواده با میزان معاشرت با خواهر و برادر، همسایگان و دوستان معنادار ($\text{Sig} > ۰/۰۵$) است. نوع رابطه مثبت و مستقیم است. بررسی شدت رابطه نشان می‌دهد که میزان ضریب پیرسون معاشرت با خواهر و برادر ($r = ۰/۱۶۲$) بیشتر از معاشرت با همسایگان ($r = ۰/۱۳۹$) و دوستان ($r = ۰/۰۹۱$) است.

جدول ۱۶. رابطه شرایط کاری و شغلی با پایداری و استحکام خانواده

تعداد	سطح معناداری	ضریب پیرسون
۵۴۲	۰/۳۳۸	۰/۰۴۱
۵۴۲	۰/۱۲۷	۰/۰۶۶
۵۴۳	۰/۰۰۰	۰/۲۲۸**
۵۴۳	۰/۰۵۵	-۰/۰۸۲
۵۴۲	۰/۸۹۵	۰/۰۰۶
۵۴۳	۰/۰۴۶	-۰/۰۸۶*

بر اساس یافته‌های پژوهش رابطه شرایط کاری و شغلی با پایداری و استحکام خانواده نشان می‌دهد که بالا بودن پذیرش و احترام اجتماعی شغل ($r = 0/228$) رابطه مثبت و اختصاص ندادن وقت برای خانواده به دلیل فشار کاری ($r = -0/086$) رابطه منفی با پایداری و استحکام خانواده دارد. برای سنجش رابطه علی و میزان تأثیر متغیرهای مختلف بر پایداری و استحکام خانواده از تحلیل رگرسیون استفاده شده است.

جدول ۱۷. ضرایب غیراستاندارد و استاندارد عوامل مؤثر بر پایداری و استحکام خانواده

متغیرهای پیش‌بین	B	انحراف استاندارد	بتا	آماره تی	سطح معناداری
(مقدار ثابت)	۱۷/۷۲۷	۲/۷۰۶		۶/۵۵۱	۰/۰۰۰
جنسیت	۰/۴۴۵	۰/۵۵۰	۰/۰۶۰	۰/۸۰۸	۰/۴۲۰
تحصیلات پاسخگو	۰/۱۳۳	۰/۴۵۶	۰/۰۲۳	۰/۲۹۲	۰/۷۷۰
تحصیلات همسر	۰/۹۱۹	۰/۴۷۹	۰/۱۵۳	۱/۹۱۹	۰/۰۵۶
مدت ازدواج	-۰/۱۰۹	۰/۲۲۴	-۰/۰۳۶	-۰/۴۸۸	۰/۶۲۶
بعد خانوار	۰/۵۵۳	۰/۲۶۲	۰/۱۴۹	۲/۱۱۳	۰/۰۳۶
میزان درآمد	۵/۶۲۶	۰/۰۰۰	۰/۰۲۲	۰/۳۲۹	۰/۷۴۲
رابطه با پدر	-۰/۱۷۵	۰/۳۱۸	-۰/۰۴۵	-۰/۵۵۰	۰/۵۸۳
رابطه با مادر	۰/۰۶۰	۰/۳۰۰	۰/۰۱۶	۰/۲۰۰	۰/۸۴۲
میزان صمیمیت با برادر و خواهر	۱/۰۸۳	۰/۲۹۹	۰/۳۳۴	۳/۶۱۹	۰/۰۰۰
معاشرت با برادر و خواهر	-۰/۲۶۸	۰/۲۷۵	-۰/۰۹۸	-۰/۹۷۲	۰/۳۳۲
معاشرت با همسایگان	۰/۰۰۵	۰/۱۹۳	۰/۰۰۲	۰/۰۲۵	۰/۹۸۰
معاشرت یا دوستان	۰/۰۷۰	۰/۱۵۲	۰/۰۳۳	۰/۴۵۸	۰/۶۴۷
فشار کاری	۰/۳۸۳	۰/۲۲۳	۰/۱۳۱	۱/۷۲۲	۰/۰۸۷
مناسب بودن حقوق در برابر کار	۰/۰۳۷	۰/۱۹۹	۰/۰۱۴	۰/۱۸۸	۰/۸۵۱
پذیرش و احترام اجتماعی شغل	۰/۶۹۱	۰/۲۲۳	۰/۲۲۲	۳/۱۰۲	۰/۰۰۲
اشتغال به کار زن برای تأمین معاش خانواده	-۰/۲۲۶	۰/۱۹۷	-۰/۰۸۵	-۱/۱۴۸	۰/۲۵۲
اختصاص ندادن وقت برای خانواده به دلیل فشار کاری	-۰/۰۲۲	۰/۲۰۴	-۰/۰۰۸	-۰/۱۱۰	۰/۹۱۳
استفاده و عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی	۰/۷۹۸	۰/۴۴۶	۰/۱۲۵	۱/۷۹۰	۰/۰۷۵

Adj. R²: ۰/۱۵۶R²: ۰/۲۳۲

R: ۰/۴۸۱

میزان همبستگی متغیرهای وارد شده در رگرسیون برابر با $0/481$ است و $15/6$ درصد از واریانس متغیر پایداری و استحکام خانواده توسط متغیرهای وارد شده در دستگاه رگرسیون تبیین شده است. متغیرهای بعد خانوار، صمیمیت با برادر و خواهر و پذیرش و احترام اجتماعی شغل رابطه‌ای معنادار با متغیر پایداری و استحکام خانواده دارند. متغیر صمیمیت با برادر و خواهر دارای بیشترین میزان تأثیر ($Beta = 0/334$) و متغیرهای پذیرش و احترام اجتماعی شغل ($Beta = 0/222$) و بعد خانوار ($Beta = 0/149$) در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش سه هدف اصلی داشته است: اول اینکه خانواده پایدار و مستحکم دارای چه ابعاد و مؤلفه‌هایی است؟ دوم اینکه خانواده‌های ایرانی از نظر پایداری و استحکام چه وضعیتی دارند؟ و سوم اینکه چه عواملی بر پایداری و استحکام خانواده مؤثرند؟ در الگوی تدوین شده خانواده پایدار دارای هفت بعد است: رضایت از زندگی، عدم خشونت خانگی، آزادی و اختیار عمل، توافق نظر با همسر، رضایت از رابطه جنسی با همسر، وضعیت فعلی خانواده نسبت به گذشته و برآورد فرد از وضعیت خانواده در آینده.

نتایج نشان داد که تنها ۵ درصد از خانواده‌ها وضعیت ناپایداری دارند، یک سوم خانواده‌ها وضعیت متعادلی دارند و ۶۲ درصد خانواده‌ها از وضعیت پایداری برخوردارند. با وجود این، برخی از شاخصهای ابعاد خانواده پایدار وضعیت چندان اطمینان‌بخشی ندارند. در بخش رضایت از زندگی، رضایت از وضعیت مالی چندان امیدوار کننده نیست و میانگین رضایت از وضعیت مالی نسبتاً پایین است. این مسئله با توجه به وضعیت اقتصادی و تورم در کشور چندان دور از انتظار نیست. هر چند در این شاخص میانگین بالای رضایت از رابطه با فرزندان و همسر نقطه‌قوت است. از گویه‌های خشونت روانی فریاد زدن و کنترل مداوم، میانگین بیشتری نسبت به سایر ابعاد دارد. هر چند انحراف معیار بالای این گویه نشان‌دهنده این است که این مسئله در بخشی از جامعه شدت نسبتاً بیشتری دارد. خشونت فیزیکی اگر چه شیوع زیادی ندارد، ولی پرتاب اشیا از شدت بیشتری نسبت به سایر شاخصها دارد. در خشونت جنسی قطع رابطه جنسی و در خشونت کلامی توهین به نزدیکان شیوع بیشتری دارند. خشونت خانگی در تزلزل خانواده نقشی بسیار مؤثر دارد و سبب تضعیف روابط میان - فردی و از هم گسیختن خانواده‌ها می‌شود. در بعد آزادی و اختیار عمل، رفتن به منزل والدین بالاترین میانگین را دارد و مسافرت خارج از شهر به تنهایی و بازگشت به منزل دیرتر از زمان همیشگی کمترین میانگین را دارا هستند. در بعد اختلاف‌نظر با همسر اگر چه اختلاف‌نظر میان زوجین نسبتاً کم است، اما میانگین اختلاف‌نظر در گذران وقت با هم بیشتر از بقیه موارد و اختلاف‌نظر در خرید لباس و اختلاف‌نظر در مسائل دینی کمترین میانگین را دارند. رضایت از رابطه جنسی با همسر نسبتاً

بالاست و تنها ۹ درصد از نمونه آماری از رابطه جنسی با همسر خود رضایت ندارند. در زمینه وضعیت خانواده‌ها نسبت به گذشته بیشترین بهبود و تغییر در وضعیت اقتصادی پاسخگویان رخ داده است. بهبود رابطه با همسر نیز میانگین نسبتاً بالایی دارد. ولی رابطه با فرزندان چندان بهبود نداشته است. انحراف معیار بالای این گویه نشان از وجود تفاوت میان گروههای اجتماعی دارد. در مورد برآورد فرد از وضعیت آینده خانوادگی نیز همین روال قابل مشاهده است. بیشترین امیدواری مربوط به بهبود اقتصادی خانواده است، در حالی که امید چندان به بهبود رابطه با فرزندان دیده نمی‌شود. یکی از دلایل این مسئله می‌تواند گسترش و نفوذ بالای شبکه‌های اجتماعی مجازی، بازیهای اینترنتی و ... باشد که نسل گذشته شناخت کافی از این فناوریها ندارد. تغییرات ارزشی و نگرشی و نفوذ بالای ارزشهای جهانی در نسلهای جوان تر و به چالش کشیده شدن ارزشهای سنتی از دیگر زمینه‌های این ناامیدی است که در والدین دیده می‌شود.

بررسی عوامل مؤثر بر خانواده پایدار نشان داد که سه متغیر صمیمیت با برادر و خواهر، بالا بودن پذیرش و احترام اجتماعی شغل و بعد خانوار به ترتیب بیشترین تأثیر را بر پایداری خانواده دارند. دلیل تأثیر رابطه صمیمی با خواهر و برادر و عدم تأثیر رابطه با پدر و مادر که معمولاً از نزدیک‌ترین اشخاص به افراد در خانواده‌ها هستند، این است که اکثر افراد با برادر و خواهر خود رابطه‌ای صمیمی و نزدیک دارند، اما در مورد پدر و مادر (به ویژه پدر) این مسئله زیاد صادق نیست. از این رو این متغیر به منزله متغیری اثرگذار بر پایداری و استحکام خانواده ظاهر شده است. همچنین شأن و منزلت اجتماعی افراد در زندگی تا حد زیادی بستگی به جایگاه شغلی آنها دارد. این مسئله هم در منزلت افراد و هم در درآمد آنها که متغیرهایی مهم در ثبات اقتصادی و اجتماعی‌اند، تأثیر دارد.

نتایج به دست آمده با نتایج بخش قابل توجهی از پژوهشها همسو و هم جهت است. رابطه مثبت استحکام خانواده با معاشرت و نقش تفاهم و همسویی زوجین با یکدیگر و داشتن تعامل با بستگان به منزله عوامل مقوم خانواده با یافته‌های گلابینگ (۲۰۱۰) همسوست. رابطه مثبت ارتباط با پدر و مادر، برادر و خواهر و معاشرت با گروههای متفاوت این نکته را تأیید می‌کند. در واقع تعاملات و روابط اجتماعی می‌تواند سبب ایجاد همدلی در میان افراد شود و آنها را از انزوا در بیاورد. این امر ضمن بازسازی روانی فرد، به مثابه یک کنترلگر اجتماعی عمل می‌کند و با رصد مداوم و هوشمند مسائل اطرفیان، مسائل را قبل از آنکه به مرحله بحران و تنش برسد، حل و مرتفع می‌کند. یکی دیگر از نتایجی که در این پژوهش به دست آمد نقش درآمد و توان اقتصادی خانواده و منزلت شغلی بر تحکیم خانواده بود. عاملی که آमतو و همکاران (۲۰۰۷)، داگلاس (۲۰۲۰) و لیندو و همکاران (۲۰۲۰) نیز بر آن تأکید کرده و بی‌ثباتی مالی و اقتصادی را از عوامل تزلزل خانواده عنوان کرده‌اند. در حالی که باید توجه داشت بیش از آنکه وضعیت مناسب اقتصادی سبب استحکام خانواده شود، تنگدستی و ناتوانی مالی استحکام خانواده را به چالش می‌کشد. تأثیر مثبت درآمد بر پایداری و استحکام خانواده

بیشتر نشان‌دهنده تأثیر منفی ناتوانی اقتصادی بر استحکام خانواده است. گسترش فقر در جامعه و قرار گرفتن بخش بزرگی از جمعیت کشور زیر خط فقر در کشور می‌تواند زنگ خطری برای استحکام خانواده‌ها باشد، چرا که این عامل علاوه بر تأثیر مستقیم بر پایداری و استحکام خانواده، به صورت غیرمستقیم روابط میان - فردی را در داخل خانواده و اطرافیان به چالش می‌کشد و مختل می‌کند. عدم رابطه میان استحکام خانواده و مصرف رسانه‌های جمعی سنتی یعنی تماشای تلویزیون با پایداری و استحکام خانواده و در مقابل رابطه و تأثیر مثبت عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی بر پایداری خانواده نشان‌دهنده پُررنگ شدن اهمیت رسانه‌های تعاملی و کاهش اهمیت رسانه‌های سنتی است. با توجه به نتایج فوق، در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی حوزه خانواده باید به موارد پیش‌رو توجه کرد. یکی از راههای تقویت استحکام خانواده آموزش مدیریت روابط میان - فردی به ویژه در میان زوجین است. تلویزیون به منزله یکی از ابزارهای سنتی برای ارائه آموزشها می‌تواند مورد توجه قرار گیرد، اما توصیه می‌شود تمرکز اصلی بر شبکه‌های اجتماعی مجازی و استفاده از پتانسیلهای آنها باشد، چرا که امروز نقش تلویزیون و رسانه‌های سنتی با سرعت بسیار در حال کاهش و در مقابل اهمیت فناوریهای نوین ارتباطی در حال افزایش است. لذا تأکید صرف بر تلویزیون برای آگاهی‌بخشی نمی‌تواند به حد کافی مؤثر باشد. همچنین با توجه به نفوذ بالای استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و تأثیر نسبتاً معنادار آنها بر استحکام خانواده توصیه می‌شود از ظرفیت این شبکه‌ها برای ارائه آموزشهای لازم و مشاوره به کاربران استفاده شود. همچنین به خلاف تلویزیون که روابط در آن یکسویه است، شبکه‌های اجتماعی امکان برقراری تعاملات دوطرفه و چندسویه میان کاربران را فراهم کرده است. حتی می‌توان از امکانات بخش خصوصی به ویژه مشاوران متخصص در این حوزه کمک گرفت. حذف بسیاری از تشریفات مشاوره‌ای همچون دفتر و نبود محدودیت تعداد افراد می‌تواند هزینه این دوره‌ها را تا حد بسیاری زیادی کاهش دهد. بر این اساس توصیه می‌شود نهادهای مربوطه زمینه‌سازی یا صدور مجوزهای مشاوره‌ای مجازی را در دستور کار قرار دهند. متغیر بعدی که تأثیر مثبت بر پایداری و استحکام خانواده دارد، رضایت از زندگی است. بخشی از مؤلفه رضایت از زندگی، رضایت از رابطه با خویشان نزدیک و بخشی نیز مرتبط با مسائل مالی و اقتصادی است. میزان بالای تورم در کشور و گسترش فقر در جامعه می‌تواند به صورت غیرمستقیم پایداری و استحکام خانواده را تحت تأثیر قرار دهد. از این رو توصیه می‌شود در سیاست‌گذاری‌های کلان کشور به این امر توجه ویژه شود تا بر اثر این سیاستها، نه تنها فشار اقتصادی بر خانوارها وارد نشود، بلکه هزینه‌های اقتصادی خانوارها مانند هزینه درمانی و آموزشی نیز کاهش یابد. علاوه بر این اگر چه پژوهشهایی درباره ابعاد و مؤلفه‌های خانواده پایدار و مستحکم انجام شده است، اما شناخت دقیق و جامع ابعاد و مؤلفه‌های خانواده پایدار بر اساس شرایط، مقتضیات و ویژگیهای بومی و فرهنگی کشور و رصد مداوم تأثیر عوامل گوناگون بر پایداری خانواده نیازمند انجام دادن پژوهشهای طولی در دوره‌های مختلف است.

- پرویزی، سرور؛ امینی‌زاده، خدیجه؛ ثناگو، اکرم و سپهوند، فریبا. (۱۳۸۸). تبیین مفهوم خانواده سالم از دیدگاه نوجوانان زنجان. *فصلنامه پژوهش پرستاری ایران*، ۴ (۱۳-۱۲)، ۷-۱۷.
- جهاد دانشگاهی. (۱۳۹۸). تدوین گزارش‌های ملی، منطقه‌ای و استانی رصد سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی. گزارش طرح منتشر شده. کارفرما: سازمان برنامه و بودجه.
- جهاد دانشگاهی واحد البرز. (۱۳۹۷). *پیمایش ملی خانواده*. منتشر نشده، کارفرما: سازمان برنامه و بودجه.
- حاجیان‌مقدم، فاطمه؛ غفاری، غلامرضا و صالحی‌امیری، رضا. (۱۳۹۴). ویژگی‌های خانواده مستحکم ایرانی: مرور پژوهش‌های انجام شده طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۷۴. *فصلنامه زن در فرهنگ و هنر*، ۷ (۱)، ۱۳۷-۱۵۶.
- حیدری، حسین. (۱۳۹۸). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر روابط خانوادگی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی. گزارش منتشر نشده.
- حیدری، حسین. (۱۴۰۰). مطالعه جامعه‌شناختی خشونت زناشویی و تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر آن (مطالعه موردی: زوجین شهر تهران). *توسعه اجتماعی*، ۱۶ (۲)، ۳۳-۷۰. Doi:10.22055/QJSD.2022.32693.2176
- حیدری، حسین؛ ساروخانی، باقر و نوابخش، مهرداد. (۱۴۰۰). احساس عدالت اجتماعی در آذربایجان در دو دهه گذشته (تحلیل ثانویه داده‌های پیمایش‌های ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان). *فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست*، ۱۰ (۳۶)، ۷۵-۱۰۰. Doi: https://doi.org/10.22054/qps.2020.48858.2420
- رزاقی، نادر و اسلامی، اصلی. (۱۳۹۴). مطالعه کیفی علت‌های تعارض در خانواده. *فصلنامه فرهنگی تربیتی زنان و خانواده*، ۱۰ (۳۲)، ۵۳-۷۲.
- قاراخانی، معصومه. (۱۳۹۴). شاخص‌های سنجش وضعیت خانواده، مبنایی برای سیاست‌گذاری اجتماعی. *فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی)*، ۲۲ (۲)، ۱۲۵-۱۴۹. Doi:10.22059/JSR.2016.57038
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۴). *چشم‌اندازهای جهانی*. ترجمه محمد رضا جلایی‌پور. تهران: طرح نو. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۱)
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۹۹). *پیامدهای مدرنیت*، ترجمه محسن ثلاثی. چاپ دهم. تهران: نشر مرکز. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۱۹۹۰)
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۸). *سالنامه آماری کشور* ۱۳۹۵.
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۹). *گزارش وضعیت اجتماعی و فرهنگی ایران*.
- هالفورد، کیم. (۱۳۸۴). *زوج درمانی کوتاه‌مدت*، ترجمه مصطفی تبریزی، مزده کاردانی و فروغ جعفری. تهران: انتشارات فراروان. (تاریخ انتشار به زبان اصلی ۲۰۰۳)

Agboola, E. B., & Ojo, T. F. (2022). Marital infidelity and domestic violence among married couples in Ekiti State, Nigeria. In O. A. Fawole & S. L. Blair (Eds.), *Families in Nigeria: Understanding their diversity, adaptability, and strengths (Contemporary Perspectives in Family Research, Vol. 18)* pp. 123-135. Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1530-353520220000018010>

Alston, M., & Bowles, W. (2003). *Research for caring professions: An introduction to methods*. London: Routledge Taylor & Francis Group.

Amato, P. R., Booth, A., Johnson, F. R., & Rogers, S. J. (2007). *Alone together: How marriage in America is changing*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Amato, P. R., & Previti, D. (2003). People's reasons for divorcing: Gender, social class, the life course, and adjustment. *Journal of Family Issues*, 24(5), 602-626. <https://doi.org/10.1177/0192513X03024005002>

Amato, P. R., & Rogers, S. J. (1999). Do attitudes toward divorce affect marital quality?. *Journal of*

- Family Issues*, 20(1), 69-86. <https://doi.org/10.1177/019251399020001004>
- Arya, A., Surati, L., Aziz, S., & Chaudhari, B. (2021). Alcohol dependence running in a family. *Industrial Psychiatry Journal*, 30(Suppl 1), S350-S351. doi: 10.4103/0972-6748.328854
- Barth, R. P., & Jiranek, H. C. (2023). Strengthening relationships between couples to respond to domestic violence: A commentary on policy changes needed to support this evolution. *Journal of Family Violence*, 38(4), 761-774. <https://doi.org/10.1007/s10896-022-00413-6>
- Bhandari, P. (2020). *Matchmaking in middle class India: Beyond arranged and love marriage*. Springer Nature.
- Cardinali, P., Migliorini, L., Giribone, F., Bizzi, F., & Cavanna, D. (2018). Domestic violence in separated couples in Italian context: Communalities and singularities of women and men experiences. *Frontiers in Psychology*, 9, Article 1602. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01602>
- Cohen, T., & Strong, B. (2020). *The marriage and family experience: Intimate relationships in a changing society*. Cengage learning.
- Dawson, A., & Dennis, S. (2020). Social intimacy. *Anthropology in Action*, 27(3), 1-8. DOI:10.3167/aia.2020.270301
- Douglass, C. B. (2020). "We're fine at home": Young people, family and low fertility in Spain. In C. B. Douglass (Ed.), *Barren states: The population "implosion" in Europe* (pp. 183-206). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003084761>
- Elomäki, A., Mustosmäki, A., & Sandberg, P. K. (2021). The sidelining of gender equality in a corporatist and knowledge-oriented regime: The case of failed family leave reform in Finland. *Critical Social Policy*, 41(2), 294-314. <https://doi.org/10.1177/0261018320947060>
- Giddens, A. (2000) *Runaway world: How globalization is reshaping our lives*. London: Routledge.
- Giddens, A. (2013). *The transformation of intimacy: Sexuality, love and eroticism in modern societies*. John Wiley & Sons.
- Gladding, S. (2010). *Family Therapy: History, theory, and practice*. New Jersey: Pearson.
- Jahani Dolatabad, E., & Heydari, H. (2023). Explaining the gender differences in Iranian marital paradigms. *Journal of Family Relations Studies*, 3(8), 13-23. doi: 10.22098/jhrs.2022.9628.1022
- John, M. E., John, E. E., & Eford, S. (2018). Husband-wife agreement and concordance on sexual decision making, positive self-management and health promotion among couples living with HIV in Calabar, Nigeria. *International Journal of Nursing and Primary Care*, 2(3), 1-6. DOI:10.33425/2639-9474.1065
- Kastor, A., & Chatterjee, S. (2018). Impact of sex composition of living children and couples' agreement on subsequent fertility in India. *Journal of Biosocial Science*, 50(5), 666-682. doi: 10.1017/S0021932017000578
- Lindo, J. M., Regmi, K., & Swensen, I. (2020). *Stable income, stable family*. Working Paper 27753. National Bureau of Economic Research. Available at: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27753/w27753.pdf
- Liu, R. (2020). Do family privileges bring gender equality? Instrumentalism and (de) stereotyping of STEM career aspiration among Chinese adolescents. *Social Forces*, 99(1), 230-254. <https://doi.org/10.1093/sf/soz137>
- Lomazzi, V., Israel, S., & Crespi, I. (2018). Gender equality in Europe and the effect of work-family balance policies on gender-role attitudes. *Social Sciences*, 8(1), 5. <https://doi.org/10.3390/socsci8010005>
- Lu, N., Spencer, M., Sun, Q., & Lou, V. W. Q. (2021). Family social capital and life satisfaction among older adults living alone in urban China: The moderating role of functional health. *Aging &*

- Mental Health*, 25(4), 695-702. doi: 10.1080/13607863.2019.1709155
- MacInnes, J. (2016). *An introduction to secondary data analysis with IBM SPSS statistics*. Sage.
- McKay, C. L., Van Niekerk, L. M., & Matthewson, M. L. (2022). An exploration of dyadic relationship approach- Avoidance goals and relationship and sexual satisfaction in couples coping with endometriosis. *Archives of Sexual Behavior*, 51(3), 1637-1646. doi: 10.1007/s10508-021-02150-1
- Orellana, L., Schnettler, B., Adasme-Berrios, C., Lobos, G., Miranda-Zapata, E., & Lapo, M. (2022). Family profiles based on family life satisfaction in dual-earner households with adolescent children in Chile. *Family Process*, 61(2), 906-925. doi: 10.1111/famp.12714
- Qiu, S. (2022). *Gender and family practices: Living apart together relationships in China*. Springer Nature.
- Rahebi, S. M., Rahnavardi, M., Rezaie-Chamani, S., Nazari, M., & Sabetghadam, S. (2019). Relationship between domestic violence and infertility. *Eastern Mediterranean Health Journal*, 25(8), 537-542. doi: 10.26719/emhj.19.001
- Schnettler, B., Miranda-Zapata, E., Lobos, G., Saracosti, M., Denegri, M., Lapo, M., & Hueche, C. (2018). The mediating role of family and food-related life satisfaction in the relationships between family support, parent work-life balance and adolescent life satisfaction in dual-earner families. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(11), 2549. doi: 10.3390/ijerph15112549
- Skolnick, A. S., & Skolnick, J. H. (2011). *Family in transition*. Pearson Education.
- South, S. C., Boudreaux, M. J., & Oltmanns, T. F. (2021). Personality disorders and intimate partner aggression: A replication and extension in older, married couples. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 12(1), 70-80. <https://doi.org/10.1037/per0000458>
- Štulhofer, A., Hinchliff, S., Jurin, T., Carvalheira, A., & Træen, B. (2019). Successful aging, change in sexual interest and sexual satisfaction in couples from four European Countries. *European Journal of Ageing*, 16(2), 155-165. <https://doi.org/10.1007/s10433-018-0492-1>
- Sullivan, O. (2019). Gender inequality in work-family balance. *Nature Human Behaviour*, 3(3), 201-203. <https://doi.org/10.1038/s41562-019-0536-3>
- Valenti, J., & Schultz, E. (2016). *How predatory debt traps threaten vulnerable families*. Online Bulletin of Center for American Progress.

Family Stability and Resilience and Its Influencing Factors: Secondary Analysis of National Family Survey Data

■ H. Heidari, Ph.D.^{1*} ■ E. Jahani DolatAbad, Ph.D.² ■ M. J. Chitsaz¹ ■ M. Ghelich, Ph.D.³

Abstract

The aim of this article is to evaluate family stability and resilience and to identify the factors influencing family stability. The research method is secondary analysis, in which the data from the “National Family Survey” (2018) has been analyzed. The statistical population includes married individuals from urban centers (provincial capitals and another city from each province) and the sample size was 1450 people selected using a two-stage cluster sampling method. The findings show that the families in the sample have relative stability, with 5% of the families being unstable, 33% balanced, and 62% stable. Among the factors influencing family stability, the variables of intimacy with siblings (beta 0.334), high social acceptance and respect for occupation (beta 0.222), and family size (beta 0.149) have the most significant impact on family stability and resilience, respectively. Training on interpersonal relationship regulation, conflict resolution skills, improving the economic status of couples and families, and creating the basis for economic prosperity can help enhance family resilience. To establish better communication with families, it is suggested to utilize the capacities of virtual space, modern communication technologies, and social media networks.

Keywords: secondary analysis, national family survey, dimensions and components of a stable family, stable and resilient family

Date received: Nov. 3, 2022

Date accepted: April 30, 2023

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Research Institute for Humanities and Social Studies, Academic Center for Education, Culture, and Research (ACECR), Tehran, Iran. (Corresponding Author)

E-mail: heidari@acecr.ac.ir

2. Associate Professor, Department of History and Sociology, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

1. Assistant Professor, Department of Sociology, Research Institute for Humanities and Social Studies, Academic Center for Education, Culture, and Research (ACECR), Tehran, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Sociology, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.